

SALVADOR GINER

EL NEGUIT DE LA CULTURA I LA CULTURA DEL NEGUIT

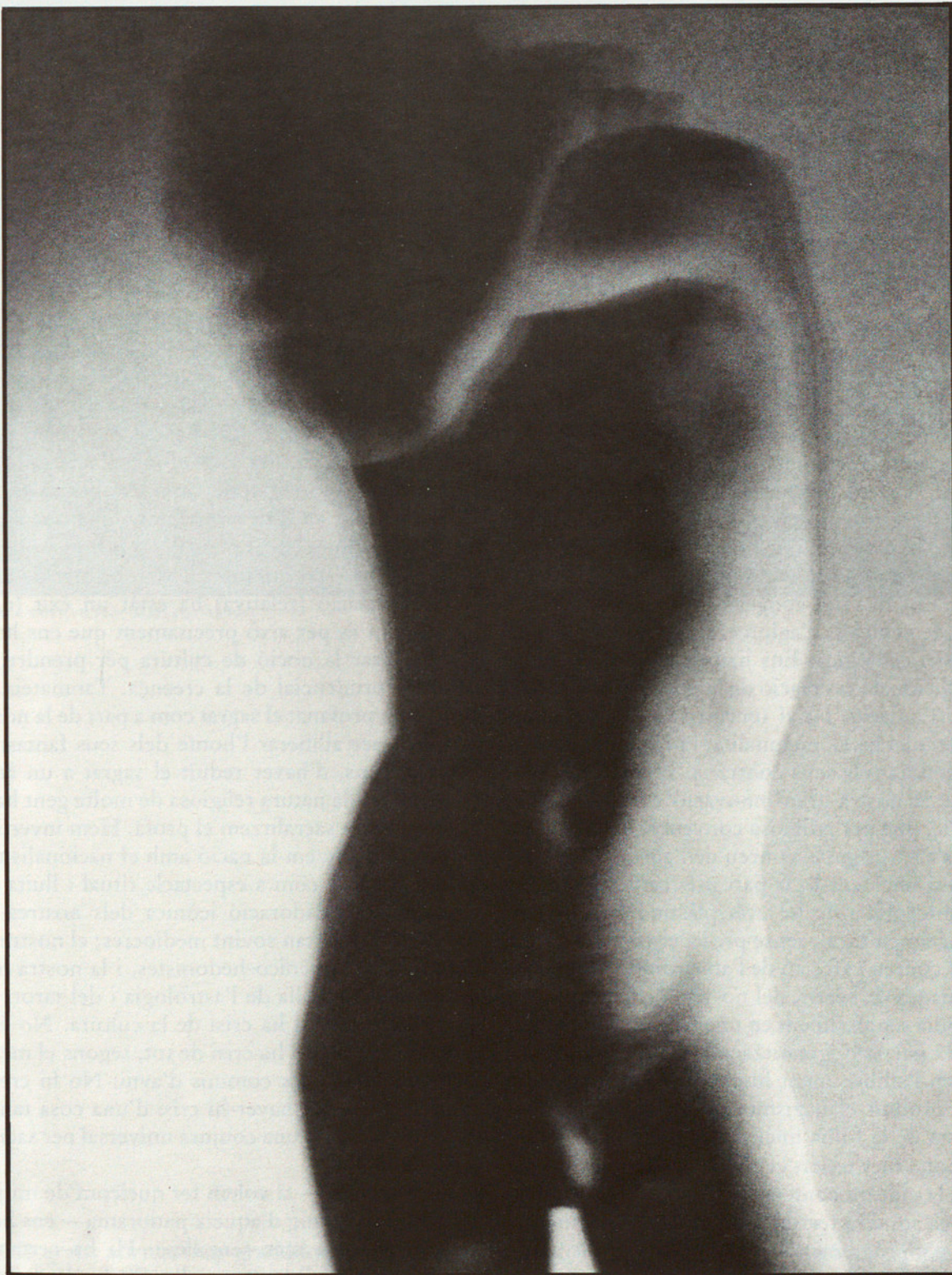
Això de la cultura és un invent enginyós. D'ella, ara, els governs en fan ministeris. Cada nació i cada ètnia en reivindica la seva. Diuen que les classes socials en tenen una; així hi ha una cultura burgesa («dolenta») i una cultura obrera («bona»). Hi ha, aparentment, una «alta cultura», tot i que de «baixa» no en trobem. (Potser la hipocresia del moment ens té prohibit d'esmentar-la, malgrat que hom sent a dir que hi ha «gent de poca cultura», o «sense cultura», volent dir que són uns galifardeus). Després n'hi ha que parlen d'una «cultura dominant» o «hegemònica» que ha de ser substituïda per una de «radical» o, com es diu ara per legitimar qualsevol cosa, «alternativa». Si no fos que l'expressió «cultura femenina» se la van fer seva les acadèmies que preparaven les nenes de bona família d'antany per casar-les com calia, les feministes d'avui en parlarien amb orgull. Temps era temps que existia una «cultura marxista» que, si feu memòria, va aconseguir notable popularitat a casa nostra. Hi ha grans debats culturals. I a Catalunya, terra pactista, com cap altra, pactes culturals. *E cosi via.*

Com comprendreu, la temptació d'engegar a dida aqueix fugisser, polivalent i proteic concepte és molt gran. De vegades em pren la fal·lera de deixar-ho estar, però haig de confessar que hi tinc interessos creats. Bona part del que he anat produint va lligat a les coses de la cultura, o potser fóra millor de dir que hi està embolicat. Fins i tot he volgut desenredar la troca i he engendrat una modesta proposta per a una teoria convincent de la cultura. No espantaré ara el bon lector, però, amb ella, ni tan sols aprofitaré l'aviñentesa per donar-li el lloc on pot satisfer la seva curiositat de conèixer-la, que imagino àvida.

El cas és que no solament la noció és vasta, sinó que

de sobte ha esdevingut una qüestió obsessiva. Més que una moda. El que encara no fa gaire era entès com a subproducte de l'economia (alguns en deien «superestructura» amb innocent pedanteria), o de la política, allò que alguns reduïen a pura façana ideològica alçada per malignes forces socials, ara resulta que és absolutament crucial. Causa i raó darrera de l'existència d'una nació, posem per cas. I, com a tal, motiu d'importants «polítiques culturals» i de combats entre colles rivals dins cada país. Els governs cauen o s'aixequen per culpa seva. La UNESCO, que ànimes poc caritatives han definit com a organització burocràtica mundial per occir la vitalitat i l'espontaneïtat de la cultura per via administrativa i burocràtica, trontolla a causa de les polèmiques i baralles que encén la qüestió. Fins i tot hi ha països, com ara el pobre Líban, sumits en una guerra civil ferotge, perquè, ens diuen, són «un mosaic de cultures». És evident que tota prudència en el tracte del tema —sobretot si és un tracte pràctic que impliqui actuació cultural— és poca.

Nosaltres, a Europa, tenim una cosa que es diu «cultura occidental» i de la qual ens agrada parlar molt, sovint per plànyer-nos que estigui dominada per la «cultura americana» (subspècie, *ai las!*, de la nostra). Aquesta cultura té la particularitat del masoquisme, que sol anomenar-se de vegades «autocrítica». Darrerament, els seus representants no estan gaire segurs que continuï dominant arreu del món. En això van errats, perquè és ara que la cultura occidental ha triomfat i soscavat amb una eficàcia sense precedents les altres cultures del món. El que passa és que aquest soscavament de llur identitat ha anat acompanyat de la nostra pèrdua de poder relatiu, si per «nostra» s'entén només l'Europa de l'Oest, car els dos imperis més importants del món, el rus i el ianqui, són

CALOTIP. 1983

clarament europeus en el sentit estrictament cultural. I, en el cas soviètic, fins en el físic, a menys que Europa acabi un xic més enllà del Vístula. A més el soscavament occidental de la resta de les cultures del món no ha produït els mateixos resultats a cada lloc. Així, la cultura japonesa s'ha apropiat una sèrie d'aspectes de la nostra (actituds vers la tècnica, la democràcia liberal, l'acumulació i concurrència capitalistes) els quals havíem arribat a creure que eren essencialment occidentals, i potser intransferibles. I ara els coreans (del Sud, és clar), els habitants de Formosa i de Hong Kong, i fins la bigarrada gent de Singapur els emulen amb entusiasme. No ho semblen poder fer, però, altres pobles a l'Àfrica, a l'Orient Mitjà, o a la mateixa Àsia. Es veu que no troben el desllorigador que la mateixa cultura japonesa va trobar amb sublim facilitat.

Mentrestant, a la nostra latitud, la maduresa i l'èxit mateix de la nostra fórmula cultural (racionalisme, secularització ètica utilitarista, acumulació de coneixements tècnics, independència relativa de la societat civil davant l'aparell polític, progressisme programàtic) ens ha dut en un món inesperat, en una cultura de perplexitats i paradoxes. Així, la riquesa i l'opulència han dut escassetat (escassetat d'espai, energies, béns fungibles). Ens han dut congestió (de gent, de comunicacions, de vehicles, d'aglomeracions urbanes). Ens han dut crisi ecològica. Ens han dut l'abolició de la guerra tradicional i la creació de la possible destrucció nuclear de l'univers. I així successivament. Una cultura feta de tolerància, racionalitat i progrés humanístic, ha engendrat els seus contraris. No sorprèn pas, doncs, que la nostra gran innovació cultural durant aquest segle, que per religiosa convenció finirà d'aquí uns quants anys, sigui el conreu de l'absurd. De Kafka a Beckett, incloent-hi la part més característica de la nostra filosofia i de les arts plàstiques, la nostra gran aportació cultural, sense precedents històrics, ha estat la del conreu i afeció de l'absurditat i la paradoxa, de la manca de sentit, del no-res, del zero i l'infinit. No podia ser altrament en una cultura enterament enlluernada per la dogmatització de la creença en el progrés i en l'alliberament humà total i que no gensmenys ha produït el nazisme, l'estalinisme, Hiroshima i la resta de la follia nuclear.

Hi ha molta més unitat i coherència del que sembla en el si de la cultura contemporània: és la coherència que li atorga aqueixa terrible contradicció fonamental entre progrés programàtic i resultat catastròfic. Tota ella es vertebra entorn d'aquest gran efecte pervers de la història recent. És per això que fa figa la crítica dels gurus del moment, encaparrats a parlar-nos d'una «postmodernitat» on tot és relatiu, permès, sincrètic i narcisista. On tothom fa el que li ve de gust, i «venir de gust» és el criteri suprem per a l'estètica i la moral. Aquests ja són vells llocs comuns, prou ben plantejats

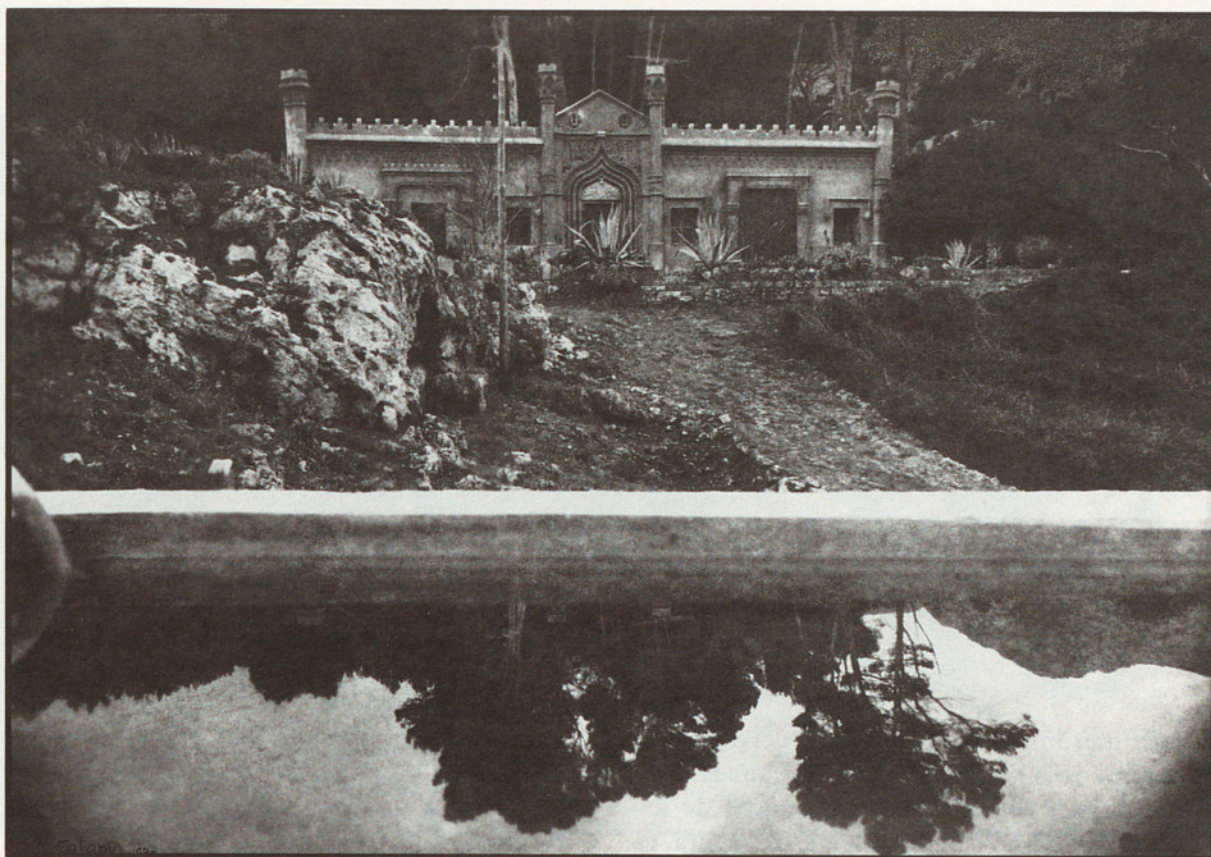
fa força temps per una sèrie de pensadors, però que ara semblen novells perquè vénen embolcallats amb el galimaties dels crítics (?) de la postmodernitat, la postindustrialitat, el postcapitalisme, i la post-cosade-torn. Cal reconèixer-los un mèrit: el tal galimaties correspon meravellosament a la cacofonia cultural pròpia del present. N'és el símptoma i l'expressió, no la seva crítica ni superació.

Per dessota, doncs, de la incoherència aparent hi ha una certa unitat, un cert tarannà comú a les mil formes i relativitats de la cultura més recent. És la unitat que confereix el consens pluralista, fer tothom «el que ens vingui de gust» i haver de respectar els valors d'altri com a valors tan bons com els meus: la música *rock* és tan bona com la d'un quartet de corda en un concert de Mozart. Els teus ideals polítics (que prediquen la violència) són tan bons com els meus (que prediquen el reformisme pacífic). La teva fe és tan bona com el meu escepticisme.

A part de quatre gats que des de Sòcrates feien una altra cosa, la cultura es confonia abans amb la religió. Diguem les coses pel seu nom. Amb això de la modernitat, però, va esdevenir també ciència, o ideologia laica, i algunes coses més. Per a la humanitat, però, la cultura ha estat durant mil·lenis un afer de religió. La secularització (relativa) ha estat un èxit (no menys relatiu) i és per això precisament que ens hem hagut d'inventar la noció de cultura per prendre una distància prudencial de la creença. Tanmateix, després d'haver profanat el sagrat com a part de la nostra campanya per alliberar l'home dels seus fantasmes i supersticions, d'haver reduït el sagrat a un àmbit a la defensiva, la natura religiosa de molta gent ha tornat a fer cap: ara sacralitzem el profà. Hem invertit els termes. Sacralitzem la nació amb el nacionalisme; el joc amb l'esport com a espectacle ritual i lluita tribal; el poder amb l'adoració icònica dels nostres prínceps democràtics i tan sovint mediocres; el nostre cos amb romanços higiènic-hedonistes, i la nostra incertitud amb una revifalla de l'astrologia i del tarot.

Diuen que hi ha crisi de la cultura. No és pas estrany, perquè hi ha crisi de tot, segons el menys interessant dels llocs comuns d'avui. No hi cregueu, en això: ¿com pot haver-hi crisi d'una cosa tan informe com aquesta, d'una conjura universal per sacralitzar la banalitat?

Potser que —si volem fer quelcom de mitjanament digne al bell mig d'aqueix panorama— ens ho plantejgem tot amb més senzillesa. Hi ha certament uns objectius possiblement culturals en els quals tothom hi pot estar d'acord. Així, calen més escoles, més teatres, més publicacions independents, més bons poemes, més científics competents, menys boscos cremats i menys violència política. Totes aquestes coses són, d'una manera o altra, culturals. I poden ser assolides cívicament, amb tossuderia i ironia si no les fem

CALA SANT VICENS. (MALLORCA), 1979

dependre de grans afirmacions grandiloqüents sobre la cultura en general i la sublim excel·lència de la (nos- tra) cultura nacional en particular. En tot cas, es podrien aconseguir (com tot, relativament) amb un xic de visió però sense grans escarafalls ni plans generals a gran termini. Perquè la cultura, planificada, agonitza. L'únic que podem fer per ella és facilitar-la, crear-ne amb respecte i distància les condicions perquè la gent,

si vol, la faci. En el seu misteriós reialme els homes aconseguixen victòries notables només quan es proposen objectius limitats i quan aquells que realment creen i fan cultura es malfien un xic dels que només l'administren. Encara que els darrers els donin el pa i la sal. En tot cas, poc pa i poca sal.

SALVADOR GINER
Sociòleg